

I. С. Кедун

ДОСЛІДЖЕННЯ В НІЖИНІ ТА НОВГОРОДІ-СІВЕРСЬКОМУ В 2009 р.

Information is presented about the 2009 excavations on the territory of cities in Chernihiv-Siverskyi region mentioned in chronicles: Nizhyn (Unenezh) and Novhorod-Siverskyi.

Протягом весни—осені 2009 року експедиція ДП НДЦ ОАСУ провадила рятивні дослідження в зоні новобудов, на території посаду давнього **м. Ніжин** (літописний Уненеж).

По вул. Б. Хмельницького, 2А досліджено площу 176 кв². Культурний шар на цій ділянці був майже повністю зруйнований. Напластування будівельного сміття та переміщеного ґрунту, що утворилися під час розбудови міста в ХІХ—ХХ ст., залягали безпосередньо на материку. Тільки подекуди вціліли залишки давніх нашарувань, які містили уламки гончарних горщиків давньоруського часу. Знайдено також незначну кількість фрагментів ліпного посуду доби раннього заліза.

Об'єкти представлені рештками 15 ґрунтових поховань дорослих та дітей. Вони здійснені в прямокутних ямах, орієнтованих за лінією захід—схід. Могили розташовані двома паралельними рядами; в одному випадку вони перекривали одна одну, що свідчить про досить тривале використання цвинтаря.

Поховальний обряд одноманітний: небіжчики лежали випростано на спині головою на захід. У деяких могилах виявлено залишки домовин у вигляді деревинного тліну та залізнi цвяхи. Збереженість кістяків досить непогана, проте впадає в око їх неповний склад — у деяких відсутні верхні або нижні кінцівки. Окрім цього, на багатьох кістках помітні сліди дії полум'я. Супровід відсутній.

Виходячи зі стратиграфічних особливостей ділянки, період функціонування кладовища можна віднести до часу між давньоруською добою та ХІХ ст. Враховуючи те, що частина кіс-

тяків обгоріла, можна також припустити, що на цвинтарі ховали останки загиблих під час пожежі людей. Як відомо за матеріалами писемних джерел ХVІІ—ХVІІІ ст., у Ніжині досить часто відбувалися пожежі, що супроводжувалися людськими жертвами. За архаїчною традицією, таку передчасну смерть вважали «нечистою» — померлих не ховали на церковному кладовищі, а зазвичай обирали для того віддалену від житлової забудови ділянку.

Площа розкопу по вул. Б. Зосіми, 9 сягала 80 м². Як і в попередньому випадку, материк тут був перекритий потужним (до 3 м) шаром будівельного сміття та переміщеного ґрунту ХІХ—ХХ ст. У ньому в перевідкладеному стані містилася незначна кількість фрагментів гончарного посуду ХІ—ХІІ ст. Об'єктів не виявлено.

Дослідження на території іншого літописного центру Чернігово-Сіверської землі — у **м. Новгород-Сіверський** — продовжували розкопки 2008 р. Основні роботи провадилися на території так зв. Заручав'я, по вул. *Воровського*, 1. У цьому сезоні тут розкрито площу 90 м² і виявлено рештки двох споруд та декілька господарських ям. Знайдено фрагменти гончарних горщиків Х—ХІІІ ст.

З метою уточнення меж посаду давньоруського міста було закладено розкоп по вул. *Соборній*, 4 площею 19 м². Тут відкрито господарську яму, в заповненні якої виявлено фрагменти ліпної кераміки роменської культури та гончарного посуду Х ст. Окрім цього, досліджено дві зернові ями, що містили керамічні матеріали (фрагменти посуду та кахлі) ХVІІ—ХVІІІ ст. Наголосимо, що матеріали ХІ—ХІІ ст., періоду найбільшого розквіту Новгорода-Сіверського, тут не виявлені.